

ІСТОРИОГРАФІЯ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ СПРАВИ У ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОМУ КНЯЗІВСТВІ

© Кійко В.І., 2008

Розглянуто стан вивчення фортифікації, озброєння та військової тактики Галицько-Волинської держави у післямонгольський час, виконаного із залученням письмових та археологічних джерел X—XIV ст.

Article investigated the historiography of the medieval Ukrainian military history of the nineteen and twentieth century. On a background of chronological generalization the quality of works is estimated, their positive sides and separate lacks are also shown.

Із завоюванням Україною незалежності проблеми військової історії набувають дедалі більшої ваги. Вивчення військової історії Галицько-Волинського князівства розпочалося у другій половині XIX ст. в межах дослідження середньовічної історії України, і в своєму розвитку пройшло складний та тривалий шлях. Спочатку для висвітлення історії регіону використовувалися лише писемні джерела, але через їх фрагментарність, а з окремих питань – і відсутність, минулі події військової історії краю фактично залишалися недослідженими. Особливо мало було інформації про події місцевої історії та військову справу кінця XIII–середини XIV ст. У тогочасній історіографії брак конкретних відомостей заповнювався описами військово-політичних подій, перебіг яких був доволі непогано висвітлений на сторінках наративних джерел.

Історія військової справи галицько-волинських земель через об'єктивні причини потрапила в поле зору дослідників лише у зв'язку із становленням в краї національної історичної школи. Проте перші дослідження, що опосередковано стосувалися історії військової стратегії та тактики, озброєння галицько-волинських військ, були проведені лише наприкінці XIX ст.

Різних аспектів військової історії Галицько-Волинської держави торкалися відомі львівські історики. Так, у працях Д.І. Зубрицького, І.І. Шараневича [42–44], присвячених узагальнювальному аналізу середньовічної історії краю, знаходимо описи відомих з літописів битв, локалізацію літописних укріплень Галицького та Волинського князівств.

У другій половині XIX ст. з метою поширення історичних знань про Україну серед української громадськості виникла потреба все більше вводити вітчизняні історичні дослідження у шкільні підручники гімназій, а також потреба створення окремих популярних історичних монографій. За цю справу взялися, крім професійних істориків, і викладачі гімназій, які уміло поєднували педагогічну роботу з історико-краєзнавчою діяльністю. У цьому плані найбільших успіхів досягли Василь Ільницький та Олександр Барвінський.

Василь Ільницький (1823–1895), викладач у Станіславівській і Тернопільській гімназіях, а потім директор Львівської академічної української гімназії, голова комісії з підготовки шкільних підручників у крайовій шкільній раді, який ще в молоді роки під час навчання у Львові брав участь в жовтні 1848 р. в Соборі Руських Учених, у 1860–1870 рр. опублікував низку краєзнавчих праць, які часто супроводжував картами і схемами, що допомагали читачам краще зрозуміти події військової історії. Серед найважливіших, що відображали об'єкти військової історії, були, зокрема, "Городище стародавнього Звенигорода", "Царство Данила Галицького" та ін. [11, с. 264]. Роботу з картографування пам'яток фортифікаційного мистецтва українського населення Волині та Прикарпаття згодом продовжила ціла плеяда учених.

Важливою підготовчою роботою для дослідження військових пам'яток Прикарпаття та Волині XI–XIV ст. стало складання археологічних карт наприкінці XIX – у XX ст. Вони містили

відомості не тільки про літописні пам'ятки історії та культури, але й фіксували велику кількість залишків колишніх городищ, замчищ, валів давніх періодів. На Волині вперше спробував картографувати ці пам'ятки відомий польський археолог Г. Осовський (1867). Він же провів перші археологічні розкопки на волинських городищах. Однак проблема появи та призначення укріплень залишалася не вирішеною. Згодом цим питанням продовжували займатися учень Д. Самоквасова, випускник Варшавського університету Баторевич Л. та київський професор В. Антонович (1901).

Для волинських та західноподільських земель такі карти було складено у зв'язку з підготовкою до XI археологічного з'їзду в Києві, де їх матеріали були оприлюднені у 1899 році. Для Волині таку карту склав особисто В.Б. Антонович, а для Поділля під його наставництвом таку карту склав Ю.Й. Сіцінський. Вони були опубліковані в "Трудах" цього форуму (1901 р.) під назвами "Археологическая карта Волынской губернии" та "Археологическая карта Подольской губернии" [1] та видані окремими книгами. Про важливість цих видань свідчить їх інформативність, зокрема до археологічної карти Ю.Й. Сіцінського включено відомості про 272 городища, у тому числі для лівобережжя середнього Дністра в ареалі Галицького Пониззя. Й досі більшість указаних у виданнях городищ ще залишаються не дослідженими.

Деяко відставала у картографуванні пам'яток Галичина. Тут перший регіональний Звід археологічних пам'яток вдалося видати лише у 1918 р. краєзнавцю Б. Янушу [50]. Проте за умови відсутності практики та досвіду досліджень військово-історичних пам'яток тодішнім дослідникам не вдалося зробити правильні висновки ані стосовно хронології, ані стосовно призначення укріплень.

Упродовж XX ст. археологічні довідники регіону постійно доповнювались результатами розвідок і польових досліджень. У міжвоєнний період волинськими укріпленнями вздовж давнього шляху на Київ займався Б. Якимович (1933), а короткий огляд городищ та замчищ Прикарпаття та Волині було зроблено Я. Пастернаком та Г. Ленчиком [49, 52]. Широкомасштабніші обстеження волинських городищ проводив О. Цинкаловський. У Середньому Подністров'ї у 20-ті роки XX ст. цією роботою займалися Ю.Й. Сіцінський, М.Я. Рудинський, з другої половини 40-х років – С.П. Пачкова, П.А. Горішній, С.Е. Баженов, М.Б. Петрович, І.С. Винокур та ін. [16], на Поліссі у 1950–початку 1960-х рр. значні дослідження городищ провів Ю.В. Кухаренко.

Узагальнення відомих на кінець 1950 – початок 1960-х рр. даних є книга О.О. Ратича "Давньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР" (1957) [29] та виданий короткий список "Археологічні пам'ятки Української РСР" (1966). Значним доповненням і уточненням археологічних карт і довідників по Волині стали карти М.М. Кучинка та Г.В. Охріменка, по Галичині – І.К. Свешнікова, по Пониззю та Буковині І.С. Винокура і С.К. Гумєнюка. У цих виданнях відображені пам'ятки регіону, які зазначені в усіх попередніх місцевих археологічних картах, а також і відкриті в результаті археологічних досліджень та розвідок 60-х – на початку 80-х рр. XX ст.

У 1960–1970-ті рр. поступово виробляються принципи археологічної класифікації укріплень. Підґрунтям для цього послужили особливо масштабні роботи фахових археологів П.О. Раппопорта, Б.О. Тимошука та М.П. Кучери, які охопили значну частину городищ регіону. У 1980–1990-х рр. городища Волині активно обстежували С.В. Терський, Б.А. Прищепа, Р.М. Чайка та ін. На Прикарпатті в цей час працювали О.М. Корчинський та Б.А. Томенчук.

Деякі городища у цей період були майже повністю досліджені. Так, на Волині розкопали городище X–XI ст. поблизу Чарукова, яке було, за висновком його дослідника М.М. Кучинка, "боярською садибою" (1996), а в Галичині – синхронне городище у Судовій Вишні [14; 30] та боярську садибу XII–XIII ст. у Чорнівці [3]. XII–XIII ст. датоване городище – князівська фортеця, ймовірно, рештки літописного Кам'янця на р. Гуска поблизу Шепетівки, розташоване на східних кордонах Галицько-Волинського князівства, повністю розкопане за примітивною методикою колективом Санкт-Петербурзьких археологів під керівництвом М.К. Каргера. Воно дало найбільший на сьогодні комплекс озброєння та спорядження дружинників.

Певне значення для вивчення особливостей технології фортифікаційного будівництва мають багатолітні дослідження городищ у Ленківцях біля Чернівців [41], Уричі (Тустань) в Карпатах [31], городищ Листвин та Уніяс (Антонівці) у Кременецьких горах.

Свою схему розвитку мережі укріплень Волині кінця I–початку II тис. н. е. запропонували С. Терський [34] та Б. Прищепа. Брак подібних досліджень стосовно Прикарпаття намагались заповнити польські археологи [54].

Отже, підґрунтям для складання перших археологічних каталогів середньовічних пам'яток військової справи краю стали археологічні розвідки та розкопки, здійснені протягом XIX–XX ст. багатьма ученими.

Ще один важливий елемент військової історії – історія зброї. Вивчення цієї ділянки археологічної науки неможливе без врахування усіх відомих зразків, без цього неможливо простежити еволюцію основних її видів. Проблема давньоукраїнського зброярства періоду Галицько-Волинської держави також має велику історіографію.

Цінні зразки середньовічного озброєння, які наполегливо нагромаджувалися передусім у заможних колекціонерів, значно меншою мірою опрацьовувалися дослідниками. Основу сучасних львівських колекцій зброї становить найстаріша збірка Галичини, яка належала Музею ім. князів Любомирських. У XIX ст. здобуті зразки зброї публікувалися схематично [51]. Наприклад, матеріали розкопок дружинних курганів X ст., проведених красзнавцем Б. Шанявським у Пліснеську на полі Василя Толочка у 1874 р., що зберігав музей Любомирських, були опубліковані лише нещодавно [53].

Куці знання про озброєння Княжої доби демонстрували популярні публікації 1920-х рр. [33]. Першою ілюстрованою публікацією, що включала археологічні пам'ятки військової справи Княжої доби з Галича, була монографія Я. Пастернака (1944). Її автор детально проаналізував окремі віднайдені види зброї та спорядження вершника, переважно з власних розкопок у Крилосі [21]. Згодом ширше професійне узагальнення археологічних матеріалів про військову справу виконав М.П. Кучера (1962) під час роботи над матеріалами з розкопок 1940-х рр. Пліснеська [12].

Першими розробляти питання військової історії Русі розпочали учені Ленінграда. У цей час галицько-волинські пам'ятки озброєння X–XIII ст. потрапляють у поле зору відомого російського археолога А.М. Кірпи́чнікова. Він уперше спробував узагальнити різні категорії зброї та військового спорядження з території усєї Київської держави [5–9].

Укладання ленінградськими дослідниками А. Медведєвим [17–18] та А. Кірпи́чниковим каталогів основних видів зброї стало важливим підсумковим етапом на цьому шляху, і досі ці видання залишаються важливим джерелом до вивчення середньовічного озброєння [10]. Проте багато висновків цих авторів у світлі нових археологічних знахідок істотно доповнюються, а то й ґрунтовно переглядаються. У 1980–1990-х рр. з'явилася низка каталогів озброєння та спорядження дружинника, виконана польськими дослідниками на матеріалі з території сучасної Польщі [48].

Певний інтерес становлять статті про озброєння Княжої доби О. Ратича, В. Петегірича, Б. Прищепи, С. Пивоварова, Л. Войтовича, А. Федорука, видані в останні десятиліття [22–27], та деякі інші праці українських, а здебільшого російських авторів. Огляди зброї традиційно робляються археологами лише під час виконання нарисів про окремі, переважно літописні міста [15; 37; 40; 44].

Останнім часом з'явилася низка праць С.В. Терського, присвячена аналізу деяких видів озброєння [36; 39]. Вони продовжили розпочаті попередниками дискусії про запозичення окремих видів озброєння у сусідів [19, с. 32].

Окремо слід згадати про дослідження поширення вогнепальної зброї в регіоні. Цю проблему вивчав львівський учений-архівіст та музейний діяч Кароль Бадецький [46].

До сьогодні давні галицько-волинські землі розділені між декількома державами. І відповідно розгляд наявного матеріалу донедавна проводився багатьма дослідниками відокремлено. Хоча навіть після проголошення незалежної Української держави у 1991 р. військова історія Галицько-Волинської держави не стала об'єктом спеціального вивчення для українських учених, у сусідній Польщі, де з 1990-х років проблематика історії Галицько-Волинської держави стала дуже

популярною, недопрацювання українських учених не залишилися непоміченими [40, с. 7]. Польські учені почали видавати навіть спеціальний збірник наукових статей, присвячений археологічному зброєзнавству доби Галицько-Волинської держави – *Acta Militaria Mediaevalia*. Тут подаються не лише комплексні дослідження з археології галицько-волинських міст, що досліджуються польськими археологами, але й виконуються зведення знахідок різних категорій зброї із Західної України [47]. Характерною особливістю публікацій зарубіжних учених з проблем військової історії України є певна суб'єктивність та деяка специфічність, що проявляється у слабкому ознайомленні з українськими науковими публікаціями з цієї проблеми.

Існує серйозна проблема із синтетичними дослідженнями військової історії середньовічної України. У 1930-х рр. за цю справу брався відомий історик І. Крип'якевич [4]. На жаль, історії військової справи у Галицько-Волинському князівстві у XI–XIV ст. досі не присвячено жодного спеціалізованого монографічного дослідження. Найбільший доробок у цій галузі належить М. Котляру – автору кількох статей, що були надруковані у 70–80-ті рр. XX ст., а також книг “Данило Галицький”, виданих у 1995 р. та “Військове мистецтво Русі” – у 2005.

Не вирішують справу повномасштабного вивчення проблем військової історії нечасті наукові конференції «Збройні сили України: історія та сучасність», що періодично проводяться Національним університетом «Львівська політехніка». Ці вітчизняні наукові форуми ще не стали популярними серед медієвістів.

Отже, аналіз історіографії проблеми засвідчує, що, незважаючи на значний доробок історичної науки у дослідженні Південно-Західної Русі і, зокрема, Галицького і Галицько-Волинського князівств, й досі фактично не вивченою залишається така важлива складова загального історичного полотна, як військова історія.

1. Антонович В.Б. *Археологическая карта Волынской губернии* // *Тр. XI АС в Киеве.*— Т. 1.— М., 1901.— С. 36—133. 2. Войтович Л.В. *Військове мистецтво Галицько-Волинської держави: князь Лев Данилович* // *Вісн. Нац. ун-ту “Львів. політехніка” “Держава та армія”* — № 502.— 2004. — С. 13—18. 3. Возний І., Фантух А. *Слов'яно-руське озброєння Північної Буковини IX–XIV ст.* // *Населення Прутсько-Дністровського межиріччя та суміжних територій в другій половині I – на початку II тисячоліть н. е. (Чернівці, 22–24 вересня 1994 року): Тези доповідей та повідомлень.*— Чернівці: Рута, 1994.— С. 44–44. 4. *Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років XX ст.)*.— Львів: Світ, 1992.— 712 с. 5. Кирпичников А.Н. *Военное дело на Руси в XIII—XV вв.* — Л.: Наука, 1976.— 104 с. 6. Кирпичников А.Н. *Древнерусское оружие:— Вып. 1: Мечи и сабли IX—XIII вв.* // *САИ.*— 1966.— Вып. Е1-36.— 107 с. 7. Кирпичников А.Н. *Древнерусское оружие.* — Вып. 2: *Копья, сулицы, боевые топоры, булавы, кистени IX—XIII вв.* // *САИ.* — 1966.— Вып. Е1-36.— 107 с. 8. Кирпичников А.Н. *Древнерусское оружие:— Вып. 3: Доспех: комплекс боевых средств X—XIII вв.* // *САИ.* — 1971. — Вып. Е1-36.— 92 с. 9. Кирпичников А.Н. *Снаряжение всадника и верхового коня на Руси IX—XIII вв.*— Л.— *САИ.* — 1973. — Вып. Е1-36.— 140 с. 10. Кирпичников А.Н., Медведев А.Ф. *Вооружение: Древняя Русь. Город, замок и село* // *Археология СССР.*— Т. 14.— М., 1986. — С. 303. 11. Крип'якевич І.П. *Історична картографія в Західній Україні (до 1939 р.)* // *Історичні джерела та їх використання.* — К., 1964. — Вып. 1. — С. 264. 12. Кучера М.П. *Древній Пліснеськ* // *Археологічні пам'ятки УРСР.*— Т. 12.— К., 1962.— С. 3—56. 13. Кучінко М.М. *Волинська земля (X—середина XIV ст.): археологія та історія.*— Луцьк: Вежа, 2002.— 304 с. 14. Кучінко М.М. *Давньоруське городище Вал в Надстир'ї.*— Луцьк: Вежа, 1996.— 207 с. 15. Лысенко П.Ф. *Берестье.*— Минск: Наука и техника, 1985.— 399 с. 16. Михайлина Л.П., Возний І.П. *Археологічні дані про військову справу слов'яно-руського населення Буковини VIII—XIII ст.* // *Науковий вісник Чернівецького державного університету: Історичні науки.* — Чернівці, 1996. — Вып. 6–7. — С. 32. 17. Медведев А.Ф. *Оружие Новгорода Великого* // *МИА.*— 1965.— № 65.— С. 121–191. 18. Медведев А.Ф. *Ручное метательное оружие (лук и стрелы, самострел) VIII—XIV вв.* // *САИ.*— 1966.— Вып. Е1-36.— 184 с. 19. Минасян Р.С. *Втульчатые двушпильные наконечники стрел Восточной Европы* // *Сообщения Государственного Эрмитажа.*— Л., 1978. 20. Мудеревич В. *Хрестові походи на Близький Схід і Русь: родинно-династична проблема* // *Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології*

(далі – ПССІАЕ). – Чернівці: Прут, 2007. – Т. 2 (24). – С. 169–183. 21. Пастернак Я. Старий Галич: Археологічно-історичні дослідження у 1850–1943 рр. – Івано-Франківськ, 1998 (Краків–Львів, 1944). – 347 с. 22. Петегрич В.М. Оружје и снаряженіе всадника // Археологія Прикарпаття, Волини и Закарпаття (реннеславянський и древнерусський періоди). – К.: Наук. думка, 1990. – С. 163–171. 23. Пивоваров С. Нові знахідки предметів озброєння та спорядження вершника і верхового коня з Чорнівського городища (перша половина XIII ст.) // ПССІАЕ. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – Т. 2. – С. 133–141. 24. Пивоваров С., Федорук А. Археологічні дані про арбалетне озброєння на Буковині (за матеріалами розкопок городища у с. Зелена Липа) // Музейний щорічник. – 2003 (Матеріали науково-практичної конференції "Музей та музейна справа на початку III тисячоліття", м. Чернівці, 14 травня 2003). – Вип. 2 (24). – Чернівці: Золоті литаври, 2003. – С. 85–93. 25. Пивоваров С., Федорук А. До питання про найманство у Галицькій Русі у XIV ст. (за даними розкопок городища у с. Зелена Липа) // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. – Чернівці: Золоті литаври, 2002. – Т. 1 – С. 140–149. 26. Пивоваров С.В. Арбалетне озброєння в середньовічних старожитностях Буковини // Вісник Національного університету "Львівська політехніка" "Держава та армія". – 2004. – № 502. – С. 24–30. 27. Прищепя Б.А., Нікольченко Ю.М. Літописний Дорогобуж в період Київської Русі. До історії населення Західної Волині в X–XIII століттях. – Рівне: Державне редакційно-видавниче підприємство, 1996. – 248 с. 28. Раппопорт П.А. Военное зодчество западнорусских земель X–XIV вв. – Л.: Наука, 1967. – 241 с. (МИА, № 140). 29. Ратич О.О. Древноруські пам'ятки на території західних областей УРСР. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – 96 с. 30. Ратич О.О. Результати досліджень давноруського городища Замчисько у м. Судова Вишня Львівської області в 1957–1959 рр. // МДАПВ. – Вип. 4. – К.: Вид-во АН УРСР, 1962. – С. 106–119. 31. Рожко М. Тустань // Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. – Т. 244: Праці археологічної комісії. – Львів, 1996. – С. 645–662. 32. Рыбаков Б.А. Ремесло Древней Руси. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1948. – 792 с. 33. Смольський Г. Зброя українців від найдавніших часів. Княжа доба // Календар "Червоної Калини" за 1924 р. – Львів, 1923. – С. 112–128. 34. Терський С.В. Археологія доби Галицько-Волинської держави. – Львів: Ін-т українознавства НАН України, 2002. – 108 с. 35. Терський С.В. Володимирське боярство: персональний склад за літописними та археологічними даними // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: Зб. наук. праць. – Т. 1 (17). – Чернівці: Прут, 2004. – С. 80–92. 36. Терський С.В. Пересопниця після Батия. Нові знахідки // Археологічні студії. – Вип. 1: Збірник на пошану 70-річчя Б.О. Тимощука. – Київ – Чернівці: Прут, 2000. – С. 217–223. 37. Терський С.В. Пересопниця: Краєзнавчий нарис. – Рівне: Азалія, 2003. – 160 с. 38. Терський С.В. Садиба вельможі в окольному городі княжого Володимира // Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. – Т. 244: Праці археологічної комісії. – Львів, 2002. – С. 645–662. 39. Терський С.В. З історії української зброї XIII–XVIII ст.: сокири-бердиши та алебарди // Вісник Національного університету "Львівська політехніка" "Держава та армія". – 2005. – № 528. – С. 16–27. 40. Терський С.В. Лучеськ X–XV ст. – Львів, 2006. – 252 с. 41. Тимощук Б.О. Давноруська Буковина (X – перша половина XIV ст.). – К.: Наук. думка, 1982. – 206 с. 42. Шараневич Ч. Історія Галицько-Володимирської Русі от найдавніших времен до року 1453. – Львов, 1863. – 440 с. 43. Шараневич И.И. Битва під Галичем року 1221 // Партицький О. Руська читанка. – Львів, 1871. – Ч. 2. – С. 346–348. 44. Шараневич И.И. Русь галицька і татаре в XIII віку // Там же. – С. 258–260. 45. Шеломенцев-Терский В.С. Летописный Звенигород Галицкий X–XIII ст. // Автореф. ... канд. ист. наук. – К.: Ин-т археологии АН УССР, 1981. – 20 с. 46. Vadecki K. Sredniowieczne ludwisarstwo Lwowskie. – Lwow-Warszawa-Krakow, 1921. – 59 s. 47. Ginalsky J., Kotowicz P. Elementy uzbrojenia i uposażenia jezdzieckiego z grodziska wczesnosredniowiecznego "Horodysze" w Trepczy, pow. Sanok // Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego (далі – MSROA). – 2004. – Т. 25. – С. 187–257. 48. Głosek Marian. Późnosredniowieczna broń obuchowa w zbiorach polskich. – Warszawa – Łódź, 1996. – 143 s. 49. Jakimowicz R. Szlak wyprawy kijowskiej Bolesława Chrobrego w świetle archeologii // Rocznik Wołyński. – Т. 2. – Równe, 1933. – S. 10–96. 50. Janusz B. Zabytki przedhistoryczny Galicyi

Wschodniej.— Lwów, 1918.— 294 s. 51. Katalog brońi w Muzeum imienia Lubomirskich.— Lwów, 1878.— 78 s. 52. Lenczyk G. Rozmieszczenie grodzisk i zamczysk w wojewodztwie Wołyńskim // Ziemia Wołyńska. Miesięcznik poświęcony sprawom krajoznawczym i kulturalnym.— R. I.— № 3.— 1938.— S. 35—38. 53. Liwoch R. Militaria z dziewiętnastowiecznych badań w Podhorcach // Acta Militaria Mediaevalia.— 1.— Krakow—Sanok, 2005.— S. 37—59. 54. Liwoch R. Stan badań nad grodziskami wczesnośredniowiecznymi i z początków późnego średniowiecza na zachodniej Ukrainie (obwody: iwano-frankowski, lwowski i tarnopolski) // MSROA.— 2003. — 24. — S. 213—297.

УДК 94: 356

І.Г. Лозинська

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

УКРАЇНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ

© Лозинська І.Г., 2008

Проаналізовано українську історіографію Першої світової війни від 20-х рр. ХХ ст. до наших днів, визначено етапи історичних досліджень та їхні особливості, висвітлено стан сучасних історичних пошуків та вказано на їхні перспективи.

The article analyses Ukrainian historiography of World War I from 1920's to our days, defines the stages of historical researches and their features, reflects the state of modern historical searches and indicates on their prospects.

Проблеми історії Першої світової війни та впливу цієї події на подальший розвиток Європи і світу знаходять своє відображення в усе більшій кількості національних та зарубіжних досліджень. Такий інтерес до драматичних подій початку ХХ ст. зумовлений тим, що вони визначили головні тенденції історичного розвитку європейської цивілізації, які проявилися у радикальному перерозподілі світу, у падінні імперій і появі нових держав, у творенні нових геополітичних центрів, викликаних перебігом воєнної ситуації у Європі та її наслідками. Водночас завершення Першої світової війни привело до кардинального, відмінного світосприйняття, яке утверджувалося, з одного боку, через поширення тоталітарних тенденцій, а з іншого, – через пошук нових гуманістичних ідеалів та виникнення нової філософії екзистенціалізму.

Новітні дослідження в українській історіографії водночас показують, що Перша світова війна вплинула на прискорення процесу формування української модерної нації, коли український етнос, розділений кордоном між Російською та Австро-Угорською монархіями, піднявся на новий рівень національної консолідації, власного державотворення, а “українське питання” стало однією з проблем європейського устрою і нової конструкції повоєнної Європи.

Національну історіографію Першої світової війни умовно можна поділити на три етапи: перший – 1920–1930-ті роки; другий – від середини 1940-х рр. до кінця 1980-х рр.; третій – з кінця 1980-х рр. до наших днів.

Перший етап (1920-ті рр.) охоплює час від кінця війни й появи перших історичних праць, присвячених цій події. У межах цього етапу, на наш погляд, можна виділити два періоди: перший – початок 1920-х років, коли існувала можливість порівняно вільного використання та інтерпретації фактичного матеріалу, і другий період – з кінця 1920-х років і протягом 1930-х рр., коли було створено ідеологічну радянську марксистську концепцію історичного минулого.